

Gheorghe MUNTEANU, Ionuț TĂNASE

RELAȚIILE ROMÂNNO-MAGHIARE DIN CELE „ȘAPTE SATE” REFLECTATE ÎN PRESA SĂCELEANĂ INTERBELICĂ

În prezentul studiu ne-am propus să realizăm o radiografiere a presei săcelene interbelice aducând în atenție relațiile româno-maghiare așa cum au fost ele reflectate în aceste periodice.

Vechea așezare, situată în centrul țării, a fost atestată în anul 1366, într-un document prin care regele Ungariei, Ludovic de Anjou, donează contelui român din Maramureș – Stanislav¹ – acest teritoriu de graniță. Zona era cunoscută sub denumirea de „Șapte Sate” și includea Baci, Turcheș, Cernatu, Satulung, Tărlungeni, Zizin și Purcăreni.

Primele manifestări ale presei scrise au apărut în „Satulungul” Săcelelor, în deceniul al treilea al secolului XX. Astfel, la 1 ianuarie 1930 iese de sub tipar revista „*Viața Săceleană*”, care apare lunar fiind, la început, o revistă literar-culturală, apoi cultural-informativă, iar mai târziu, până la dispariție la 31 mai 1932, „*revistă de cultură și relații regionale*”. Aceasta a fost susținută financiar de contribuabili săceleni, iar din anul 1932 de către Despărțământul „ASTRA – Săcele”.² Printre semnatarii revistei se numără nume cu rezonanță precum Aurel A. Mureșianu, I. Al. Bran-Lemeny, I. Ghelase, Victor Jinga, Gheorghe Dragoș, V. Tudoran. (foto 1)

După o întrerupere de un an și jumătate a „*Vieții săcelene*” își face apariția o altă revistă, ce se dorește a fi continuatoarea de drept a primului periodic, numită „*Plaiuri săcelene*”, și fondată de Victor Tudoran (foto 2). Aceasta a apărut fără întrerupere în intervalul ianuarie 1934 – iulie 1940, însumând 49 de apariții, însă unele numere comasau două sau trei luni. Revista a fost tipărită la Brașov, sub îngrijirea lui Victor Tudoran și Ion Crisbășan, iar sediul redacției se afla în comuna Satulung, la domiciliul primului redactor menționat mai sus.

Formatul revistei, în primii ani ai apariției, a fost liliputan (30/12 cm), asemănător „*Biletelor de papagal*” ale lui Tudor Argezi (foto 3). Cele două reviste au fost considerate ca fiind primele publicații tipărite în mediul rural românesc.³

Atât în „*Plaiuri Săcelene*” cât și în „*Viața săceleană*” relațiile dintre români, ceangăi și secui sunt prezentate încă de la primele momente de conviețuire ale acestor trei neamuri pe meleagurile celor *Șapte Sate*. De la mijlocul secolului al XIV-lea și până la 1 Decembrie 1918 a existat o situație în general bună, dar cu anumite momente tensionate între românii și maghiarii săceleni, care însă nu au generat o stare conflictuală intensă. După Marea Unire presa săceleană interbelică oferă numeroase argumente convingătoare care semnalează o bună conviețuire, și totodată un real progres în ceea ce privește relațiile interculturale. Toate aceste aspecte vor fi prezentate prin prisma a patru componente: politică, socială, economică și culturală.

„*Viața săceleană*” face referire la politica de maghiarizare în școli începând din anul 1870, când un comitet secuiesc, condus de către preotul Victor Molnar inaugurează o școală de băieți. Din anul 1897, când la conducerea gimnaziului ajunge Sandor Veres și apoi în timpul mandatului lui Endre Killeny, bancheri și alte persoane cu dare de mână de la Budapesta, prin acțiuni de mecenat, contribuie la construirea internatelor și dotarea cu manuale școlare. În aceeași perioadă instituția de învățământ va beneficia de subvenții, cu sprijinul fiului preotului Victor Molnar, ajuns subsecretar la Ministerul Cultelor.⁴ „*Înlesnirile de cari se bucurau elevii acestei școli, a făcut ca pe lângă tinerii*

¹ Florin Salvan, Florea Costea, *Civilizație și continuitate românească în Țara Bârsei*, Brașov, Editura Orientul latin, 1999, pp. 92-93.

² Liviu Dârjan, *Publicistica la Săcele*, Editura Disz Tipo, Săcele, 2002, p. 17.

³ I. Hangiu, *Dicționar al presei literare românești (1790-1982)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 240.

⁴ Ionel Despan, *Gimnaziul de băieți din Satulung. (Brașov)*, în „*Viața Săceleană*”, nr. 1, 1931, pp. 10-14.

Unguri, să fie atrași chiar o mulțime de Români din Săcele”.⁵ La 7 iunie 1919 școala a fost preluată oficial de către statul român și sfințită de către toți preoții români din localitate (câteva luni mai târziu), la slujba religioasă participând deopotrivă români și maghiari.⁶

Într-o recenzie apărută în „*Plaiuri Săcelene*”, se face referire la volumul semnat de Aurel A. Mureșianu și intitulat „*Originea Ciangăilor din Săcelele Brașovului*” în care prezența românilor din cele *Șapte Sate* este menționată încă de la mijlocul secolului al XIV-lea. Descendentul familiei Mureșenilor combate, folosind date concrete, afirmațiile susținute de către istoriografia maghiară cum că românii „*s-au așezat aici numai prin secolul al XVIII-lea*”⁷. Aurel A. Mureșianu publică în „*Viața săceleană*” un articol în care descrie persecuțiile regelui Ungariei, Vladislav I, asupra populației românești din Săcele, așezare amintită sub numele de *septem villae vallachicales*. Semnatarul articolului amintește de recolonizarea Săcelilor, care a avut loc în prima jumătate a secolului al XVIII-lea cu refugiați români din teritoriile aflate sub stăpânire turcească.⁸

În „*Plaiuri Săcelene*” apar o serie de articole intitulate „*De când locuiesc ciangăii în Săcele*” în care sunt dezbătute probleme privind venirea ungarilor pe aceste meleaguri⁹, prezența românilor în raport cu așezarea ordinului cavalerilor teutoni în acest teritoriu¹⁰ și date privind numărul maghiarilor și românilor, evidențiate într-un studiu al scriitorului și preotului sas din Ghimbav, Lucas Joseph Marienburg.¹¹

Viața economică a comunității săcelene demonstrează că românii și maghiarii au trecut împreună prin perioade de criză și de prosperitate. Astfel, Victor Jinga face observații asupra crizei economice declanșate în urma izbucnirii războiului vama (1886-1892), perioadă soldată cu pauperizarea populației româno-maghiare deopotrivă.¹² Ciangăii, localizați în zona de șes, sunt descriși ca formând pătura săracă, ce trăia în cocioabe și se îndeletnicea cu „*tăiatul pădurilor, agricultură restrânsă și rudimentară și slujeau la Români*”¹³. Mocanii sunt prezentați drept importanți crescători de animale, care își vând produsele atât pe piața brașoveană, cât și în Vechiul Regat.¹⁴ În același număr al revistei, profesorul D. Lepedeanu subliniază dezvoltarea economică și socială a Săcelilor datorată unei bune colaborări între români și maghiari.¹⁵

Viața socială a comunității săcelene este evidențiată printr-o serie de articole oferite de presa la care facem referire. În „*Viața săceleană*” este amintit ceasornicarul maghiar Janos Foris¹⁶ care, în anul 1835, contribuie financiar și participă, prin prisma meseriei sale, la construcția ceasului bisericii „Sfânta Adormire” din Satulung. Aceeași revistă consemnează participarea maghiarilor la inaugurarea monumentului eroilor români săceleni, căzuți în Primul Război Mondial, situat în Piața Cernatu și a Casei de Cetire din Turcheș.¹⁷ În lucrarea „*Participarea Săcelilor la acțiunea de pregătire a unirii Transilvaniei cu România*”, profesorul Gh. Dragoș, organizatorul și conducătorul Gărzilor Naționale de la Săcele, din anul 1918, susține că, la 20 decembrie 1918, 12 membri din Garda Maghiară s-au alăturat Gărzii Naționale Române din Satulung¹⁸ pentru a restabili și a menține ordinea în localitate și în afara acesteia.

⁵ *Ibidem*, p. 12.

⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁷ *Presa despre volumul „Originea Ciangăilor din Săcelele Brașovului”, de Aurel A. Mureșianu în „Plaiuri Săcelene”, nr. 12, 1937, p. 215.*

⁸ Aurel A. Mureșianu, *Noua descălecare românească a Săcelilor la începutul veacului al XVIII-lea și Țărculeștii*, în „*Viața Săceleană*”, nr. 9-12, 1931, pp. 1-8.

⁹ Idem, *De când locuiesc ciangăii în Săcele*, în „*Plaiuri Săcelene*”, nr. 6, 1937, pp. 97-100.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 8, 1937, pp. 122-125.

¹¹ *Ibidem*, nr. 4-5, 1937, pp. 67-73.

¹² Victor Jinga, *Săcelele în trecutul apropiat, astăzi și în viitor*, în „*Viața Săceleană*”, nr. 3, 1931, p. 6.

¹³ *Ibidem*, p. 5.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 6-8.

¹⁵ D. Lepedeanu, *Tendințe de evoluție social-economică a Săcelilor*, în „*Viața Săceleană*”, nr. 3, 1931, pp. 13-15.

¹⁶ Al. Stroe Militaru, *Însemnări vechi dela Biserica Sf. Adormiri din Satulung*, în „*Viața Săceleană*”, nr. 1-3, 1932, pp. 19-22.

¹⁷ *Ecouri*, în „*Viața Săceleană*”, nr. 2, 1931, p. 29.

¹⁸ Manuscris, Arhiva Primei Școli Românești, Fond Gheorghe Dragoș, Doc. 329, fila 3.

Profesorul Ion I. Ghelase este semnatarul unui articol în care spune că odinioară mocanii săceleni se căsătoreau doar în interiorul comunității¹⁹ căreia aparțineau și că în rândul acestor comunități divorțul era inexistent, pentru ca, începând din secolul XX, în rândul mocanilor să apară căsătoriile în afara comunității și chiar mariaje între români și ceangăi. Privitor la anumite elemente comune mocanilor și ceangăilor, Ludovic Kolumban publică în anul 1903 lucrarea „*Ciangăii din cele șapte sate săcelene în trecut și prezent*” susținând că atât ciangăii cât și românii aveau îmbrăcăminte asemănătoare, chiar identică pe alocuri, constatând de asemenea influențe ale limbii române asupra dialectului ciangăesc.

Componenta culturală aduce argumente în ceea ce privește modelul unei conviețuiri pașnice între români, ceangăi și secui. Astfel, „*Viața săceleană*” publică articolul „*Cercul cultural al învățătorilor din Săcele*”, care evidențiază buna pregătire profesională a învățătoarei A. Török, din Băciu, precum și buna colaborare cu învățătoarea S. Lepedeanu. Același articol menționează alternarea la conducerea celor două școli complementare a unui director român, A. Boldur, și a unui de etnie maghiară, B. Götz. Aceste fapte denotă interesul comunității pentru profesionalism, în domeniul educației, neținându-se cont de apartenența la o etnie anume. Deși în mare parte cele două reviste au fost susținute de români, printre contribuabili au existat și maghiari (ex. Köpe Andrei din Cernatu).

În aceeași notă, revista „*Plaiuri săcelene*” publică o recenzie a studiului cu caracter geografic, numit „*Piatra Mare*”²⁰ și apărut, în limba maghiară, la Brașov, în anul 1936, de către Székely Géza. Pe lângă acest studiu lucrarea cuprinde două articole despre fauna și flora zonei, semnate de dr. Iuliu Fischer și Ladislau Kalman.

Privind în ansamblu, ambele periodice publică în paginile lor articole care privesc legăturile dintre cele trei etnii (români, ceangăi, secui) și care vizează elemente de viață economică, socială, politică și culturală ale fiecăreia în parte. Majoritatea articolelor sunt ample, unele fiind prezentate ca episoade în mai multe numere la rând, altele, sub forma recenziilor sau a relatărilor unor evenimente din trecut sau de actualitate și articole cu caracter strict informativ.

Deși revistele au apărut doar în perioada interbelică, articolele vizează probleme care s-au derulat începând din secolul al XIV-lea și continuând cu aspecte ale conviețuirii românilor, ceangăilor și secuilor până în anii treizeci ai secolului XX. Pe baza analizei efectuate asupra informațiilor furnizate de cele două periodice putem conchide asupra faptului că la Săcele a existat un model de conviețuire pașnică între etnii.

Foto 1. Coperta revistei „*Viața Săceleană*”

Foto 2. Coperta revistei „*Plaiuri Săcelene*”

¹⁹ Ion I. Ghelase, *Ceva din trecutul obiceiurilor mocanilor săceleni*, în „*Viața săceleană*”, nr. 7, 1931, pp. 15-17.

²⁰ *Piatra Mare*, în „*Plaiuri Săcelene*”, nr. 12, 1937, p. 81.

Foto 3. Coperta revistei „Plaiuri Săcelene” (format mic)

Foto 4. Redacția revistei „Plaiuri Săcelene”

The relationship between the Romanian and the Hungarian living in the „Seven Villages” as reflected in the Săcele interwar media Abstract

This article shows our preoccupation with the way that the relationships between the Romanians and the Hungarians were reflected in the written media of Săcele, between the two World Wars. The two magazines, „*Viața Săceleană*”, which was monthly issued during the January 1930 and May 1932 period, and „*Plaiuri săcelene*”, also a monthly magazine that was issued without any interruption between January 1934 and July 1940, were considered to be among the first periodicals printed and published in the rural areas of Romania.

Aspects related to the three ethnic groups (the Romanian shepherds = *mocanii*, the Csango and the Szekler) living in the Seven Villages of Săcele have been presented according to four criteria: economic, social, political and cultural. There are references to the policy that tried to introduce Hungarian in schools, to the financial support given to public schools, to the origin and the presence of the Romanians and Csangos in the region, to the economy of the time, the intercultural relations and the religious life, to some reviews of certain Hungarian studies referring to Săcele area.

For each of the four criteria, we managed to find solid arguments that confirm the relationships between the Romanians and the Hungarians, as they were presented by the authors of the two periodicals mentioned above.

Most of the articles are complex, some of them split into episodes that were published in sequential issues of the magazines, others were reviews or event reports referring to past or recent events, some others were only informative articles. Although the two magazines were published only between the World Wars, the articles refer to events that had taken place in the 14th century as well as to issues regarding the the life of the three groups – the Romanians, the Csangos and the Szeklers – until the 1930s. Analysing the information available in the two monthly magazines, the conclusion is that all three ethnic groups in Săcele lived peacefully.